

Monumentnummer*: 512265

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 10 april 2006
Kadaster deel/nr 82682/109

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Velsen-Zuid Velsen Noord-Holland

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Velsen	H			8441
Velsen	H			8612
Velsen	H			8613
Velsen	H			8286
Velsen	H			8030
Velsen	H			7827
Velsen	H			4728
Velsen	H			8031
Velsen	H			8262
Velsen	H			8287
Velsen	H			7825
Velsen	H			8260
Velsen	H			7873
Velsen	H			8261
Velsen	H			4729
Velsen	H			8259
Velsen	H			7878

Omschrijving**

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG behorende tot de buitenplaats Schoonenberg.

Zoals te zien is op de uit 1720 daterende "Nieuwe kaart van 't Baljuwschap van Kennemerland" is Schoonenberg in oorsprong een 17de eeuwse buitenplaats met een formele tuinaanleg op een langgerekte plattegrond, waarin zich twee vakken bevonden en een bos of boomgaard. Voor het huis, dat vermoedelijk de vorm had van een hofstede, was een lindelaan aangeplant. Aan de beide lange zijden van het terrein, aan de noord- en zuidgrens, waren wallen gesitueerd. Deze wallen waren vermoedelijk eveneens met lindes beplant. Ook op de kaart van "Het Zegenpralent Kennemerlant" uit 1728 is deze situatie verbeeld.

Begin 18de eeuw was de buitenplaats eigendom van Cornelis Graafland. Na 1737 werd de buitenplaats door de volgende eigenaar vergroot met de aankoop van het zogenaamde Overbos aan de andere kant van de Driehuizerkerkweg en verfraaid met een kom bij het oude huis. In het Overbos werd een nog bestaande zichtlaan aangelegd, die aansluit op de recent opnieuw ingeplante lindelaan in het oudere gedeelte van het park. Vóór 1818 is de geometrische aanleg in een landschappelijke gewijzigd, waarbij de kom is vergroot tot een langgerekte slingerende waterpartij van twee vijvers met een smalle lintvormige verbinding. Aan de noordzijde werd een groot terrein bestemd tot weiland.

In de ten zuiden van het smalle en brede deel van de vijver gelegen bospartij, die vermoedelijk tegelijk met het graven van de vijver is ingeplant (en later vervangen) legde men een nog bestaand pad aan dat de zuidelijke oever van de vijver volgt. In de twintigste eeuw is de vijver vergroot, waardoor aan de oostzijde ook een eiland kon worden gemaakt.

Het kadastrale minuutplan (1818-1832) laat een opvallend grote waterpartij zien voor een huis, dat in het verlengde van de lindelaan ligt. In 1824 werden de opstallen in een transportakte aangeduid als: degelijk gebouwd geriefelijk herenhuis, koetshuis en stalling, koetsiers- en tuinmanswoning, schuren en loods. De tuinaanleg omvatte op dat moment bossen, waterpartijen, bouw- en weilanden, boomgaarden en moestuinen.

Bij de aanleg van de spoorlijn Haarlem-IJmuiden werd een stuk van de buitenplaats afgesneden, het nog bestaande meertje aan de Leeuweriklaan hoorde er oorspronkelijk bij. Dit meertje was door een waterloop verbonden met de vijver van Schoonenberg.

De kenmerkende structuur van de buitenplaats wordt gevormd door vier min of meer evenwijdige van oost naar west lopende lanen vanaf de Driehuizerkerkweg, deze laatste scheidt het oudste parkgedeelte van het Overbos, en is beplant met beuken en eiken. Centraal ligt de laan die naar de plaats van het vroegere landhuis voert, thans het midden van de vijver. Deze laan is beplant met lindes. In het noorden leidt een met kastanjes beplante laan naar de dubbele dienstwoning, in het zuiden loopt met eiken beplante laan naar de zuidzijde van de vijver en aan de westzijde van de vijver is dan nog van belang de kastanjelaan nabij de Waterloolaan. Aan de noordzijde van de vijver bevindt zich een laan beplant met beuken.

Ook de paden vormen een belangrijk onderdeel van de structuur van de aanleg in landschappelijke stijl met de daarbij bewust gecreëerde doorkijkjes. Zij slingeren vanaf het hoofdgebouw naar de vijver en voeren daaromheen, vormen "eilandjes" tussen de aftakkingen, en verbinden alle delen van het terrein ten westen van de Driehuizerkerkweg.

Verder vormt de langgerekte vijver een karakteristiek element met aan de noordzijde het weiland en aan de noordwest zijde de heuvel. De vijver werd voorheen gevoed door een beek die aan de duinrand bij Westerveld ontsprong en onder de voormalige Zeeweg doorliep. De aanleg van de Waterloolaan zou de beek hebben doen verdwijnen. Tegenwoordig wordt de vijver nog gevoed door een bron. Vanaf de vijver loopt een beek in noordelijke richting dicht langs de dubbele dienstwoning onder de Ver Loren van Themaatlaan door naar de naburige buitenplaats Velserbeek.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De zichtas vanuit het hoofdgebouw naar het westen over de gehele lengte van de vijver en het weiland naar de heuvel is eveneens belangrijk.

Verder de zichtas vanaf het woonhuis naar het zuidwesten met de bospartij aan de zuidzijde van de vijver, alsmede die naar het zuiden over het grasveld naar een kleine heuvel met daarop een meerstammige linde. Deze zichtas is door opslag minder markant geworden. Dan is er nog de zichtas op de laan in het Overbos, die het terrein in twee delen splitst. Deze laan is herbeplant met eiken in 1956, hij vormde het verlengde van de lindelaan.

Ook belangrijk in de aanleg zijn de taluds beplant met eik, beuk en kastanje, een deel van de bomen gaat terug tot omstreeks 1900. Op de taluds en op het eiland zijn talrijke rododendrons aanwezig.

Aan de grenzen van de gazons bevinden zich enkele solitaires: aan de zuidzijde plataan en rode beuk, aan de oostzijde taxus.

Waardering

De HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG behorende tot de buitenplaats Schoonenberg is van algemeen belang:

- Als representatief en fraai voorbeeld van een park in vroege landschapsstijl;
- Vanwege de vele zichtassen en gezichten vanaf het huis en de diverse wandelpaden in het park en vice versa;
- Vanwege de integratie van formele elementen in de aanleg;
- Vanwege de ouderdom van de houtopstand, die deels teruggaat tot de vroege 19de eeuw;
- Vanwege de visueel-ruimtelijke samenhang met de andere onderdelen van de buitenplaats;
- Als onderdeel van een groter groen gebied met belangrijke landschappelijke en cultuurhistorische waarden in de regio Velsen.

Omschrijving

Aan de Driehuizerkerkweg nabij het huis een vroeg 20ste- eeuws eenvoudig smeedijzeren HEK met dito hekpijlers en daarop de naam Schoonenberg.

Waardering

HEK, van algemeen belang: - vanwege de ouderdom; - vanwege de architectonische vormgeving en ornamentele waarde; - als karakteristieke markering van de entree tot de huisplaats; - vanwege de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de buitenplaats.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Aan het begin van de toegangslaan naar de voormalige dienstwoning twee bakstenen HEKPIJLERS, voorheen behorende bij de historische buitenplaats Hoogergeest en vandaar naar Schoonenberg overgeplaatst. De pijlers bezitten een vierkante basis met afgeschuinde hoekstenen in de bovenste metsellaag, daarboven de kolom met hol geprofileerde hoekstenen waarop geprofileerd natuurstenen dekplaten rusten; deze dragen de letters HOOGER, respectievelijk GEEST. Tussen de pijlers een eenvoudig vroeg 20ste-eeuws smeedijzeren HEK.

Waardering

HEKPIJLERS met HEK van algemeen belang: -vanwege de ouderdom; -als karakteristieke markering van een secundaire entree tot de buitenplaats; -vanwege de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Historische aanleg